

Ramiz Orsar

(əvvəli ötən saylarımızda)

O dövrdə milli məsələ Rusiyanın və Rusiyada yaşayan xalqların həyatında ən ağır, ən çətin və müşkül məsələlərdən biri idi. Tarix dönə-dönə sübut etmişdir ki, istismarçı siniflərin ağılığına əsaslanan dövlət quruluşu bu məsələni doğru həll edə bilməmiş, öz ictimai və milli zülm siyasəti ilə onu daha da kəskinləşdirmişdir. Çarizm milli məsələdə həyasız, alçaq təzyiqlər, fitnə-fəsad, qırğınlar yolu tutmuşdu.

C.Cabbarlının hələ o vaxt qələmə aldığı "1905-ci ildə" (1931) əsərində erməni Allahverdi Əsriyanla Qarabağlı azərbaycanlı İmamavərdinin görüş səhnəsində "Atan kazaklardır!" nida cümləsini işlətməsi təsadüfi deyildi. Bu, real təhlükənin mənbəyinin dəqiq ünvanı idi. Kazakların və onların törəmələrinin atdığı güllələrin səsi 1990-cı ilin yanvarında Bakıda, daha sonra Qarabağda, Xocalıda və Şuşada da eşidildi. Hətta ermənilər indi də kazakların atdığı güllə səslərinə vurğunluqla hər b və ya sülh dilemması qarşısında başlarından yekə, utanıb qızarmadan həyasız-həyasız, lovğa-lovğa danışır. Bir məsələ var deyirlər: "Ağılsız köpekler həmişə ulduza hürer".

Hələ o vaxt Lenin özü çar Rusiyasını "xalqlar həbsxanası" adlandırmışdı. Ancaq onun qurduğu hökumət də Leninin bu "kəlamını" yarlıq edərək öz yaxasından asdı. Əlbəttə, bütün mütərəqqi ziyalılar kimi, vətənpərvər-xalq, millətseverlər kimi Ş.Hüseynov da milli məsələyə biganə və soyuq baxa bilməzdi. O, çarizmin milli ayrı-seçkilik və üstünlük siyasətini nifrətlə damğalayır, həmişə milli zəmində tonqallar qaladığını və zaman-zaman onu körüklədiyini bir çox publisist yazılarının yaddaşına köçürür.

Ş.Hüseynov milli məsələdən "erməni məsələsi"ndən danışarkən heç bir məhdudluğa yol vermir, əksinə, əsil humanist mövqedən bu məsələlərə yanaşır, xalqlar arasında bərabərlik, əmin-amanlıq və qarşılıqlı hörmət ideyasını təbliğ edir. Elə bu nöqteyi-nəzərdən də tarixi həqiqətlərə üz tutur.

Publisist-tədqiqatçı alim "Unudub-uduzuruq!" rubrikası

Şirməmməd Hüseynovun publisistikası

haqqında bir neçə söz

altında çap etdirdiyi "100 il bundan əvvəl olmuşlar və bəzi düşüncələr" məqaləsində yazır: "Bizim üçün I rus inqilabı dövrü tariximizin həm də milli oyanış dövrü kimi səciyyəlidir. Tarixdən məlumdur ki, bu oyanış ağırlı-acılı keçmişdir. Bu oyanışdan təkcə daxili mühafizəkarlar deyil, ən çox xorxuya düşən qatı erməni millətçiləri-daşnaklar idi. Onlar əsrin əvvəllərindən başlayaraq, (XX əsrin-R.O) əsas diqqətlərini Osmanlı Türkiyəsindən zəif düşməkdə olan Rusiyanın Qafqaz bölgəsinə, xüsusilə Azərbaycana, azərbaycanlılara qarşı yönəlmişdilər. "Böyük Ermənistan" xülyasına məhz buradan başlamaq və bu mənfur planın həyata keçirilməsi işinə Rusiyanı və rusları da cəlb etməyi qarşılarına məqsəd qoymuşlar. Ermənilərin istifadə etmək istədikləri rus şovnistlərinin türk-müsəlman düşmənçiliyi min illər davam etmiş xristian-islam qarşudürması idi. Şüurlarda həkk olunmuş hər iki hissədən ermənilər istifadə etməyə də başlamış, xristian dünyasına "erməni məsələsi" adlı qondarma bir problem xofu qəbul etməyə girişmişdilər."

Bütün ağır və acımızla etiraf etməliyə ki, bir ovuc olmalarına baxmayaraq, yalan və riyakarlıqlarının, hiyləgər və məkrli ardıcıl planlarının, "məzlum xalq" imicinə girərək həyasız böhtanlarının işığında buna nail olmuş, rus, fransız və ingilis himayədarlarının ürəklərinə yol tapa bilmişlər. Onların geniş miqyaslı və davamlı təbliğat kampaniyasına rəvac vermələri zaman-zaman öz bəhrəsini vermiş, onlar Qafqazda Azərbaycan torpaqları hesabına olmayan dövlətlərini yarıda bilmişlər. Dışləri qana bulan erməni-daşnaklar XX əsrin əvvəllərində olduğu kimi, XX əsrin sonunda da Azərbaycana qarşı ərazi iddialarında bulunmuş, ikiüzlü himayədarlarının xeyir-duası və hər cür dəstəyi ilə yüz minlərlə günahsız azərbaycanlıları qətlə yetirmiş, əsir götürmüş (hələ də minlərlə əsir acı taleyinə dünya evi dağılmış göz yumur, qulaqlarını tutur, ikibaşlı siyasətləri ilə meydançılıq edir, ara sulayırlar.), Xocalı soyqırımını törətmiş. Azərbaycanın əzəli və əbədi torpaqları olan Dağlıq Qarabağ və ona bitişik olan yeddi rayonu- Laçın (17 may 1992), Kəlbəcər (2 aprel 1993), Ağdam (23 iyul 1993), Cəbrayıl (23 avqust 1993), Füzuli (23 avqust 1993), Qubadlı (31 avqust 1993) və Zəngilan (29 oktyabr) rayonlarını dünyanın gözü qarşısında işğal altında saxlayır. Düz otuz ildir ki, ona "gözün üstə qaşın var!" deyən də yoxdur. Ancaq ATƏ-

Tin Minsk üçlüsünün Qafqaza-Azərbaycana, İrəvana və Xankəndinə 25 illik "turist səfərləri" və yemək-içmək məclisləri davam edir.

Əfsuslar ki, həyasız və riyakar erməni təbliğat maşını XX əsrin əvvəllərində olduğu kimi, indi də böyük xristian dövlətlərinin və əzəli havadarlarının mətbuat və digər təbliğat kampaniyalarının kodlarını yaxşı bilir, sistemli və müntəzəm onlardan yararlanırlar.

Təbiidir ki, Şirməmməd Hüseynov kimi erudisiyalı, dünyagörüşlü, geniş fikirli, həqiqi qeyrət sahibi olan vətəndaş ürəkli bir publisist tədqiqatçı

alim bütövlükdə türk xalqlarının, eyni zamanda mənsub olduğu və zaman-zaman təkləndiyi xalqının ağır dərdlərini və ehtiyaclarını mümkün qədər bütünlüklə, geniş ölçüdə tədqiqata və təhlilə cəlb etməyə, qələmə almaya bilməzdi. Onun "erməni məsələsi" mövzusunda publisistik yazıları öz tematik genişliyi ilə, ədəbi mənbələrdən, xüsusilə mətbuat səhifələrindən gətirdiyi misallarla oxucunun ürək tellərini (əlbəttə ürəyi olanların) titrədə bilir, ağılı və yaddaşını "sokunu sıxıb çıxarır".

Ş.Hüseynovun publisistik yazılarında gəldiyi başlıca qənaət belədir ki, torpaq xalqın namusu, qeyrətidir. Gərək hər bir kəs öz namusuna və qeyrətinə yiyə dursun. Tarixi təcrübə də göstərir ki, kim başqasının torpağına göz dikirsə, müxtəlif hiylə və bəhanələrlə ona yiyələnmək sevdasına düşsə çox böyük cinayət və xəyata yol verir. Tarix özü onu cəzalandırır. Ancaq əsrlərdir ki, erməni-daşnaklar əvvəl "Ermənistan", sonra "dənizdən-dənizə böyük Ermənistan" yaratmaq xülyalarından əl çəkmirlər. Bu istəkləri bir məzə olub onların milli xəstəliyinə çevrilib. Bu xəstəliyin beşiyi başında da erməni kilsəsi dayanır, bu məzə "sağaltmaq" üçün maddi və mənəvi hazırlıq işlərinə rəvac verir. Yüz illərdir ki, 25 yaşına çatmış hər bir er-

məni (yaşayış yerindən-yaşadığı ölkədən asılı olmayaraq) hər il "millət vergisi" deyilən bir vergini verməyə məcbur edilir. Tam bir əsrdən çoxdur ki, erməni millətçilərinin ən şovonist təbəqəsi olan daşnak-sütyun partiyası dünyanın hər bucağında yaşayan ermənilərini "böyük ermənistan" uğrunda səlib yürüşünə səsləyir. Özü də dünyanın gözü qarşısında. Ötən əsrdə tarixə az çox bələd olanlar bilirdilər: keçən müddət ərzində ermənilər Qafqazda, Türkiyədə və İran torpaqlarında nə oyunlardan çıxdılar. Ancaq lal və kor dünyaya erməni həyasızlığına qırmi-

istilaçılarının, bilaxassə "Daşnaksütyun" firqəsinin doğuşuna qədər Qafqaz adlı ölkədə sülh və dostluq hökm sürürdü. Bu ölkədə, sonradan türklərlə ermənilər arasında baş verən qanlı qırğınların kölgəsini belə xatırlayan yoxdu. Ermənilər, türklər və gürcülər yüz illərcə bir arada yaşadılar və bu müddət içərisində qanlı bir olay şəklində milliyət ədavəti görülmemişdir... Daşnaklar gəldilər və müstəqil Ermənistan üçün sırf ermənilərlə məskun bir ərazi yaratmaq istədilər Pədərsahi Qafqaz kəndlərinə milli ədavət və nifrət hissəri doldu. Ermənilərin silah oynatmalarına türklər də eyni surətlə qaşılıq verdilər". (Qaribi, Krasnaya kniqa, səh.49, Tiflis, 1921)

Yenə də 1918-ci ildə erməni kilsəsinin və "Daşnaksütyun" partiyasının fitvası və xeyir-duası ilə erməni cəlladları amansız qırğınlar törətdilər. Yenə orada oxuyuruq: "1918-ci il martın 30-31-i və aprelin 1-də gecəli-gündüzlü qırğında 10.000-dən artıq azərbaycanlı öldürüldü. Azərbaycanlılara məxsus olan dükanlar, mağazalar qarət edildi, evlərə ataəş açıldı. Türk qadınları saç-saç bağlanaraq, çılpaq gəzdirdikdən sonra canıyana şəkildə təcavüzlər, öldürülmələr və daha başqa cinayətlərə... məruz qaldılar.

Təcavüzlər bununla da bitmədi. Erməni və aqvardiyaçı birlikləri və könüllülər birləşərək Şamaxı, Salyan, Kürdəmir, Quba və Lənkərana eyni şəkildə hücum etdilər".

Bəli, əlbəttə, erməni təcavüzü bununla da bitmədi. 1918-ci ildən 1947-1948-ci illərə yol gəldi, azərbaycanlıların İrəvan torpaqlarından deportasiyasına köhnə ittifaq səviyyəsində nail oldular.

Belə ki, 1947-ci il dekabrın 23-də SSRİ Nazirlər Sovetinin imzası ilə "Azərbaycanlı kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhalinin Ermənistan SSR-dən Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qərar qəbul olunmuş və amansızlıqla icra olunmuşdur.

Yenə təcavüz sonuculanmadı, həyasız niyyətlər Qazax rayonunun torpaqlarına uzandı, yeni ərazi iddiaları Qarabağda günahsız insanların qanını axıtdı və 30 ildir ki, Qarabağ dünyü çözülmür ki, çözülmür.

Yuxarıda da dediyimiz kimi Ş.Hüseynov publisistikasının ən ağırlı yeri Qarabağ dəridir, "erməni məsələsi"dir. Tarixin isə "erməni məsələsi" ilə bağlı açıqlanmayan diaqnozu: "erməni xəstəliyi-erməni azarı"dir.

(ardı gələn sayımızda)